

بررسی بیش از نیم قرن
فعالیت سیاسی آیت‌الله هاشمی؛
مردی از خطه کویر

هاشمی؛ سیاست‌مداری از جنس مردم

معصومه ستوده

به هر حال این واقعیت را باید همواره مدنظر قرار داد که سیاست‌مداران به دلیل بهره‌گیری از ابزار متعدد برای نیل به قدرت، اصولاً افراد محبوبی نبوده و در بین مردم جایگاهی ندارند کما اینکه مرور تاریخ به خوبی این ادعا را تایید کرده و نشان می‌دهد که اصولاً مردم از فوت سیاستمداران ناراحت نمی‌شوند. بررسی این موضوع که چرا برگزاری مراسم تشییع رئیس‌جمهور اسبق و رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام بدون سازماندهی حکومتی، تا این حد با شکوه برگزار شد، نیاز به مرور زندگی پرفراز و نشیب وی در مقاطع مختلف تاریخ انقلاب اسلامی دارد تا بتوان بهتر در مورد موضع‌گیری سیاسی وی سخن گفت و به قضاوت نشست.

ایستاده چون کویر

مردان کویر را به راحتی نمی‌توان مورد قضاوت قرار داد. پیچیدگی و صلابت شخصیتی آنها، کار را برای داوران سخت کرده که چطور باید آنها را تحلیل کنند. هاشمی را می‌توان مردی از همین جنس دانست که در فراز و نشیب زندگی همچون فولاد آبدیده شده بود. سختی‌ها و موانع نه تنها هاشمی را از حرکت باز نایستادند بلکه موجب شد تا وی در برداشتن گام‌های بعدی استوارتر شود. مبارزه را دو سال قبل از قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ آغاز کرد. رابطه دوستی هاشمی با امام خمینی ابتدا در مقام استاد و شاگرد بود، اما پس از مدتی، به یار نزدیک امام خمینی تبدیل شد و با ایشان در راه مبارزه علیه رژیم شاه، هم‌قسم شدند. این دوستی و همراهی هرگز به پایان نرسید و تا پایان عمر امام خمینی ادامه یافت. ایستادگی هاشمی موجب شد تا در طول دوران مبارزه، نزدیک به هشتاد بار طعم زندان رفتن را تجربه کند و سال‌ها در زندان بماند. ایستادگی او بر روی آرمان‌های انقلابی در دوران شکجه به گونه‌ای بود که حتی مخالفانش هم نتوانستند از بیان این واقعیت صرف‌نظر کنند. حسین شریعتمداری مدیر مسئول روزنامه کیهان که در دشمنی با آقای هاشمی زبانزد خاص و عام است و روزنامه‌اش به توپخانه‌ای علیه هاشمی تبدیل شده بود، بعد از فوت ایشان در سرمقاله‌ای نوشت: «یک بار در اتاق بازجویی خودم را به بیهوشی زده بودم تا مأموران شکنجه دست از سرم بردارند. در آن حال متوجه شدم آقای هاشمی رفسنجانی را به اتاق شکنجه آوردند. ایشان را قبلاً در جلسات دیده بودم و می‌شناختم. از غندی، شکنجه‌گر معروف، دستگاه فرنج (وسيله‌ای که دور گردن قرار می‌گرفت و با پیچاندن پیچ، هر لحظه محکم‌تر می‌شد و راه تنفس را می‌بست) را دور گردن آقای هاشمی قرار داد و آن را پیچاند. من از زیر چشم شاهد صحنه بودم. از غندی به حدی فرنج را پیچاند که آقای هاشمی در حال خفه شدن بود. هم‌زمان با این شکنجه، از غندی فحاشی هم می‌کرد. بعد گفت: تو چرا برای خمینی تبلیغ می‌کنی. از غندی در حالی که باز هم فرنج را محکم می‌کرد به هاشمی گفت: دیگر از این کارها نکن و بعد از لحظاتی فرنج را باز کرد. به محض اینکه فرنج باز شد، آقای هاشمی گفت باز هم از این کارها می‌کنم. این رفتار هاشمی برای من خیلی روحیه‌بخش بود.»

رفتش را هنوز باور ندارند. بهت آنها از رحلتش هنوز پایان نیافته است. با وجود اینکه بیش از دو ماه از فوتش گذشته است، اما گویی نمی‌خواهند قبول کنند که دیگر او حضور ندارد. شوک اصولگرایان و اصلاح‌طلبان همچنان ادامه یافته است و به موازات نزدیک شدن به انتخابات ریاست جمهوری، افزایش بیشتری پیدا می‌کند. کار به جایی رسیده که بسیاری از تحلیلگران در سخنان خود برای ترسیم آینده سیاسی ایران اما و اگرهای زیادی مطرح می‌کنند. این دغدغه بارها مطرح شده که آیا

فردی می‌تواند به اندازه او جامع بوده و مورد قبول جریانات سیاسی واقع شود؟ آیا جانشین او در مجمع تشخیص خواهد توانست، ملی رفتار کند؟ آیا رویکرد اعتدالی با فوت نماد اعتدال در عرصه سیاسی، پایان خواهد یافت؟ این سوال و سوال‌های متعدد دیگر بارها توسط کارشناسان مطرح شده به گونه‌ای که بسیاری این مقطع زمانی را دوران «پساهاشمی» نامیده و آن را دورانی سخت و جانفرسا به تصویر کشیدند.

فوت در کمال ناباوری

غروب غم‌بار سی و نهمین سالگرد قیام ۱۹ دی مردم قم، انتشار خبری نگران‌کننده، جامعه را در شوک فرو برد. خبری که بسیاری در ابتدای امر آن را باور نکرده و سعی کردند آن را نادیده بگیرند. خبر بستری شدن آیت‌الله هاشمی در بیمارستان، مردم را بهت‌زده کرد. این خبر به دلیل وضعیت خوب جسمانی آقای هاشمی چندان مورد توجه قرار نگرفت، اما اخبار تکمیلی نشان از آن داشت که وضعیت جسمانی آقای هاشمی چندان امیدوارکننده نیست. به محض انتشار اخبار تکمیلی، جمعیت عظیمی روبروی بیمارستان شهدای تجریش جمع شدند تا اطلاعات بیشتری کسب کنند. با این حال در مان پزشکی بی‌فایده بود و آیت‌الله در کمال ناباوری، جان به جان آفرین تسلیم کرد.

فوتی که اشک را از چشمان ملت ایران سرازیر کرد. مردم، یکپارچه در عزای از دست دادن سیاستمداری از جنس مردم، به عزانگشته و سیاهپوش شدند. برگزاری مراسم تشییع میلیونی آقای هاشمی، شگفتی رسانه‌های غربی را به دنبال داشت و از آن به عنوان رخدادی بی‌نظیر یاد کردند که به مراسم تشییع بنیانگذار انقلاب اسلامی، آیت‌الله خمینی شباهت داشت.

دلایل محبوبیت

به دنبال برگزاری مراسم تشییع باشکوه برای یک سیاستمدار، بسیاری در مقام تحلیل این سوال را مطرح کردند که چرا باید مردم برای فردی سنگ تمام بگذارند که سیاستمدار بوده است.